

Szántó T. Gábor

A jazzprofesszor

[1968] Egy vasárnapi ebéd alkalmával mesélt anyjának a követségi fogadásról, amit Ella Fitzgerald pesti koncertje tiszteletére adtak. Meghívásában neki is volt egy kis szerepe, mert összekötötte az Erkel Színházat az amerikai nagykövetség kultúrattaséjával, aki közvetlen támogatást ígért, így sikerült elhárítani a bürokratikus akadályt, és az Országos Rendező Iroda lépéskényszerbe került. Büszke volt, hogy összejött a koncert, anyja azonban később is visszatért rá, ebben is veszélyt látott, ahelyett, hogy vele együtt tudott volna örülni.

Vigyázzon, mondta, liberalizálódás ide, vagy oda, ha túl sokat járkál az amerikai követségre, el fogják gáncsolni. Emlékezzen csak vissza az ötvenes évekre, amikor a lemezeket kölcsönözte neki a Szabadság térről, és az egyik napról a másikra eltűnt az a könyvtárosnő, már nem is emlékszik a nevére szegénynek, lehet, hogy azt is a Rákosiék tüntették el.

Anyuka, ez már nem az ötvenes évek, nyugtatta, de az amerikai követségi kapcsolatára ősszel azon a kihallgatáson is rákérdeztek, amit a Belügyminisztérium munkatársai folytattak vele.

Egy lakásra hívták valahol a Baross utcában, de a lakásból utólag semmire nem emlékezett. Tájékozottak voltak a tevékenységéről, azon belül az amerikai kapcsolatairól, többek között arról is tudtak, hogy a követségen keresztül szerez be felvételeket, kottákat, és levelezésben áll a Berklee Egyetem zenetudományi tanszékével, ahol magyar kontaktot is talált.

Akkor biztosan azt is tudják az elvtársak, magyarázta, hogy a művelődési minisztérium engedélyével, illetve immár rendeletbe foglalt utasítására indult a jazztanszak, amihez állami kötelezettségük folyamatosan beszerezni a tananyagokat. Mert tankönyvek nélkül, ugye, nem tudnak oktatni, és pillanatnyilag az ő és egy kolléga könyvének kívül Magyarországon nincs szisztematikus jazzelméleti és jazztörténeti szakanyag.

Alexander úrral az amerikai követségről a kapcsolata szintén teljesen szakmai. Nem, nem tudta, hogy az *Amerika Hangjánál* dolgozott korábban, rázta a fejét. Csak arról mesélt, hogy Berlinben az amerikai szektor rádiójának kulturális műsorait vezette, ahol kapcsolatban volt magyar zenészekkel is, köztük a legendás Fricsay Ferenc karmester úrral, és érdeklí őt a jazz. A CIA szóba nem került. Semmi ilyesmit nem hallott, sem tőle, sem róla, és ő amúgy is távol tartja magát a politikától. Ne haragudjanak, de az amerikai rádiók és diplomáciai hátterük tekintetében nem tájékozott, neki elsősorban a tanszak mint magyar állami intézmény szempontjait kell mérlegelnie. Ezért találkozott Alexander úrral a követségi rendezvényeken kívül is, valóban, ahogy mondják, például az Astoria szálló kávéházában. A kultúrattasé úr továbbra is segít a tanszak működéséhez szükséges anyagok beszerzésében, tekintve, hogy a téma szakirodalma döntően az Egyesült Államokban fellelhető. Nem érti egészen pontosan, hogy mire irányulnak a kérdéseik, de nem hiszi, hogy bármilyen információval tudna szolgálni vele kapcsolatban, ami az állam biztonsága szempontjából releváns, amennyiben a jazz mint műfaj kívül esik ezeken a kérdéseken, mert, mint mondta,

az attaséval kizárólag ilyesmiről szokott szót váltani. Nem, a prágai bevonulásról sem beszélgettek, a véleményét sem kérdezte, de azt nekik is elmondhatja, hogy ő a háborús élményei miatt tart minden fegyveres konfliktustól.

Igen, a lemezek mellett filmfelvételeket is kölcsönzött a zenészekről, illetve koncertjeikről, amelyeket a hallgatókkal kielemez. Sőt, van olyan, amit a tévéműsorában is bemutatott. Ahogy az egész zenefelfogása, úgy az oktatási felfogása is kétségkívül újszerű, ha nem unatja őket ilyen részletekkel. A hanganyagok mellett az egyes zenészek játéksztílusával kapcsolatos filmfelvételek is kimondottan segíthetik a hallgatókat, másrészt van olyan koncert, amiről csak filmfelvétel hozzáférhető. Van, akinek ez a módszer segít, hogy megértsen olyasmit, ami pusztán hallás után nem egyértelmű a számára.

Látszik, hogy az elvtársak tájékozottak, tényleg előfordul, hogy a Magyar Rádió és Televízió stúdiójában nézik meg ezeket a diákjaival, tudniillik ott mindig van működő lejátszó, a konzervatóriumban pedig egyetlen vetítógép található összesen, és gyakran az is elromlik. Sajnos, a felszereltségük és az elhelyezésük tekintetében még nem emancipáltak teljesen a tanszakot.

Igen, arra is sor kerül, hogy hangszalagra játssza át ezeket, mert mint mondta, ezek tananyagok, és a diákoknak szükségük van rá, hogy egyedül is meg tudják hallgatni. Egyébként bármiféle gyanú eloszlátása érdekében az elvtársak a Külügyminisztériumban is érdeklődhetnek, ahol Iván Tivadar amerikai referensnek bejelentette a kölcsönzések tényét. Ez ügyben már Drexler elvtársnak is jelezte a KKI-nél, hogy nincs ok aggodalomra, miután valaki volt szíves értesíteni a főnökét, a Magyar Rádió és Televízió igazgatóját is minderről, amit, be kell vallania, túlbuzgóságnak, és a vele szembeni bizalomhiánynak érzett, és ez rosszul esett neki.

Előfordul, hogy részt vesz filmvetítéseken, amelyeket a követség szervez, de őszintén megmondja, ezekre elsősorban a felesége kedvéért mennek el, aki kedveli az ilyesmit. Nem is érti, hogy jön ez most szóba. Ha jól értette, ezek nem képezik semmilyen vád tárgyát, vagy igen? Nem üti bele az orrát a dolgukba, de ő úgy tudja, hogy a diplomáciai testületek tagjai közül a szovjet követségről és más baráti országok részéről is részt vettek alkalmanként ilyen vetítéseken, ebből gondolta, hogy ez nem eshet kifogás alá, valamint a könyvtárhasználat sem.

Nem, ő személyesen nem tájékoztatta a művelődésügyi minisztériumot a korábbi tiltott határátlépési kísérletéről, ilyen kérdést nem kapott, és nem is kellett tájékoztatnia őket. Úgy gondolja, hogy amikor rábízták a tanszak létrehozását, előtte tájékoztották a személyéről. Az esetnek egyébként, amire utalnak, immár közel húsz éve, és 1959-ben mentesült a büntetett előlélethez fűződő hátrányok alól, ezért a törvény szerint nincs ilyen tájékoztatási kötelezettsége. Tudomása szerint ez a történet ad acta, és ne is haragudjanak, ha nem szeretne többet beszélni róla, de ezek igen kellemetlen emlékek, másnak sem szokott beszélni róluk.

Az elvtársakat bizonyára félretájékoztathatták. Nem konspiráltak senki háta mögött. Nem ők szervezték meg a koncertet az Erkel Színházban, pontosítania kell az információjukat. A Jazz Ambassador amerikai program évek óta zajlik. Tucatnyi zenészt és zenekart küldtek a világ számos országába. A háttéréről nem tud, de ez nem is az ő szakterülete, csak annyit, hogyha világhírű jazz zenészek magyarországi fellépése szóba kerül, akkor érthető módon őt keresik meg ezzel, és persze támogatja

az ügyet, lévén a jazztanzak vezetője és maga is zenész. Amikor Satchmo, vagyis Louis Armstrong fellépése felmerült, természetesen örült neki, azt is támogatta, de ebben neki nem volt érdemi szerepe. Ella Fitzgerald fellépése kapcsán pedig, amikor helyszínt kerestek, az ő véleményét is kikérték, és ő támogatta az Erkel Színházat. Kiváló helyszínnek bizonyult, telt házzal, remek akusztikával, széles sajtóvisszhanggal, bizonyára ők is olvasták a cikkeket.

Nem, nem ironizál velük. Még egyszer elismétli, Alexander úr tőle nem tudakozódott semmi olyasmiról, ami kívül esett az alapvetően zenei orientáltóságú érdeklődési körén, nem is volt olyan benyomása, hogy egyéb ügyekben tájékozódni akarna, és amúgy sem üti a dolgát olyasmibe, ami nem az ő területe. Higgyék el, van elég teendője. Hogy mit tárgyaltak, kivel, miért közvetlenül a színházzal és nem az Országos Rendező Irodával, ezek olyan részletek, amelyekre nem lát rá.

Csehszlovákiában tavaly az ottani Zeneművészeti Szövetség meghívására járt a Prágai Nemzetközi Jazzfesztiválon, ahogy ezt meg is írta a *Muzsika* folyóiratban. Igen, mindent megírt, amit tapasztalt. Nem reklámot csinált, csak a benyomásait osztotta meg. Vagy hatvan vendég érkezett tíz országból, hat koncertet adtak. Meglepő volt számára az ottani Akadémia jazztörténeti gyűjteménye is. A Folklor Intézetnek hatszáz növendéke van. Jazz vonatkozásban instrumentális zene, ének, kompozíció és vezénylés mellett jazzbalettet és jazzpantomimet is oktatnak, és az egyik részlegüket főiskolai szakra szeretnék emelni. Vagy szerették volna. Bocsánatot kér, de ez nem propaganda. Ezek tények, semmi közük a politikához, csak tudományos érdeklődőként és intézményvezetőként általában megosztja a nemzetközi tapasztalatait a hazai olvasókkal. Egyébként a Magyar Rádió tavalyi jazzversenyéről is ugyanilyen lelkesen írt az *Élet és Irodalomban*. Ő a legboldogabb, ha ezen a téren bármilyen pozitív fejlemény történik idehaza, mert a magyar jazzmuzikusok általában csak kis klubokban léphetnek fel. Nem, azóta nem járt Csehszlovákiában. Talán levelet váltottak ottani kollégákkal, de igen kiterjedt levelezést folytat, minden levélre nem emlékszik, ne haragudjanak.

Nem pontosan érti, hogy kapcsolódik a tárgyhoz, de amikor Ausztráliában járt az édesapját és a testvérét meglátogatni, kimondottan családi és szakmai célú volt az útja. Mint azt az elvtársak bizonyára tudják, koncerteket adott és néhány felvételt rögzítettek az ottani egyik rádió számára. Valóban előfordult korábban is, és azóta is, hogy az édesapja és az ő felesége ismerősei Pesten jártak. Nem, semmi esetre sem rendszeresen, és nem is mint a magyar emigráció tagjaival találkozik velük, hanem mint régi családi barátokkal. Őszintén szólva, ezek felszínes, udvariassági kapcsolatok, amelyeket kizárólag az apja miatt vállal, és neki is terhére vannak. Megmutatja nekik a város nevezetességeit, iszik velük egy kávét, vagy együtt vacsoráznak, és ebben ki is merül a találkozás. Idős urakról és hölgyekről van szó, alig hinné, hogy bármilyen politikai jelentősége lenne a látogatásuknak.

Nem tudja, lehetséges, hogy ők nem barátai a jelenlegi rendszernek, más a társadalmi hátterük, a világnézetük, de ő nem szokott politizálni sem velük, sem az édesapjával. Nem, ebben nem tud segíteni, mert átlátszó lenne, ha hirtelen a politikai beállítottságukról, a Magyarországhoz vagy a Varsói Szerződés országaihoz fűződő viszonyukról kezdené faggatni őket. Az édesapja pedig tudomása szerint semmilyen hivatalos szerepet nem játszik az emigráció szervezeteiben. Egyszerű üzletember.

Akkor is, ha svéd acélipari cégeket képvisel Ausztráliában. Természetesen tudja, hogy a fegyverek acélból készülnek, de a legjobb tudomása szerint az édesapjának és az általa képviselt cégeknek semmi közük a fegyvergyártáshoz. Vagy ha lenne, arról az édesapjának tudnia kellene, és harminc év alatt egészen biztos, hogy szóba került volna közöttük.

Nem, nem Alexander úr kezdeményezte az ausztrál útját, semmi köze nem volt hozzá. Az ABC Rádió meghívására ment koncertezni és rádiófelvételeket készíteni, az ő figyelmüket pedig az édesapja és a bátyja hívta fel a munkáira. Kétségkívül újdonság volt az ABC számára, hogy milyen élénk jazzélet van Pesten, és hogy a magyar jazztanszak az elsők egyike Kelet-Európában. Ők küldtek meghívólevelet, és ők fizették az útját, ahogy ez ilyen esetben szokásos. Az ott tartózkodása remélhetőleg nemcsak a saját ismertségét segítette elő, hanem az egész magyar jazznek jó szolgálatot tett. Természetesen az édesapját és a testvérét is szeretne volna viszontlátni annyi idő után, de pillanatnyilag nem tervez új utazást a tengerentúlra, ezért további információkkal a későbbiekben sem tud szolgálni. Nagyon leterhelt az itthoni munkái miatt, és európai meghívásai is lesznek.

Ha szükséges, az előadásairól és a koncertjeiről be tud számolni, bár alig hiszi, hogy olyasmire kíváncsiak, amiket ezekről mondani tud. Zenészekkel zenei kérdésekről beszél. Arra pedig, hogy egyéb információkkal lássa el őket, már ha jól értette egyáltalán, amire az elvtársak céloztak, meg kell mondania, hogy ő teljességgel alkalmatlan. Igen, akkor is alkalmatlannak gondolja magát, ha netán a későbbiekben nem utazhat. Akkor viszont kéri, hogy hivatalosan indokolják meg, ha visszautasítják az útlevelekérelmét, még jobb, ha ők válaszolnak a nyugat-európai meghívásokra, mert a tanszak ott is figyelmet keltett. És most, ha megbocsátanak, mennie kellene, mert délután órája van, majd előadása is lesz a Tudományos Ismeretterjesztő Társulatban, és egy tévéfelvétele, amire készülnie kell.

Beleizzadt a beszélgetésbe. Délután, amíg tanított, majd a tévéfelvétel is lezajlott, tartotta magát, de késő este, ahogy kettesben maradtak a terhes Jutkával az Irányi utcai lakás általuk használt szobájában, Jutka észrevette a feszültségét.

Mi a baj?, kérdezte, de ő először csak a fejét rázta.

Látja rajta, hogy rosszul van, holtápadt, mondta türelmetlenül Jutka. Mondja már el, mi történt.

Ma két ember találkozóra hívta egy lakásba.

Miféle két ember? Miféle lakásba?

Azt hiszi, be akarták szervezni, mondja még mindig felzaklatva, és részletesen beszámol a történetekről. Mindent tudtak róla, ingatja aggódva a fejét. A börtönt, az ausztráliai utazást, az amerikai attaséval való kapcsolatát, a film- és könyvkölcsönzést. Minden lépésüket figyelik.

Kicsoda?

Honnan tudná? Akik figyelnek, nem tudatják, hogy figyelik. Mindenütt lehetnek besúgók. Lehet valaki a tévéből, a rádióból, lehet az iskolából is. A barátok vagy a zenésztársak között szintén előfordulhat. A levelezését is figyelik Berklee-vel. Öncsalás volt azt hinni, hogy puhul a rendszer.

Ne legyen azért paranoiás. Így is eléggé megszíri, kivel tartanak kapcsolatot. Inkább azt gondolja végig, volt-e olyan lépése, ami miatt aggódnia kellene.

Nem tudja, feleli pillanatnyi elbizonytalanodás után.

Akkor másként kérdezi. Mondott bárkinek bármit, vagy csinált valamit, ami törvénybe ütközik?

Ugyan már! Hogy képzeli? Ismerheti, hogy semmi ilyesmit nem tesz.

Akkor pedig nyugodjon meg. Tegye inkább a hasára a kezét. Érzy? Rúg a gyerek. Hátha ez megnyugtatja. Ha nem, akkor hoz neki egy Andaxint, az anyjának van itthon.

Utálja a nyugtatókat, de most azt hiszi, kéne egy szem. És senkinek ne beszéljen a történelekről, szól Jutka után, aki a fürdőszobába megy a gyógyszerért, majd visszatérve a kezébe nyomja.

Feküdjön le, simogatja a fejét Jutka, miután egy korty vízzel lenyelte a tablettát. Eddig is sejtették, hogy van ilyen, most már legalább tudják.

